

УДК 342.4:341.171(430+450)

І. І. Забокрицький

**ПРИМАТ ПРАВА ЄС ТА ВЕРХОВЕНСТВО КОНСТИТУЦІЇ:
ВИРІШЕННЯ ПИТАНЬ СПІВВІДНОШЕННЯ
НА СУДОВОМУ РІВНІ (НА ПРИКЛАДІ ФРН ТА ІТАЛІЇ)**

Постановка проблеми. Існування одночасно примату права ЄС як засадничого принципу цієї правової системи та верховенства Конституції для національного права зумовлює необхідність дослідження наявних і потенційних колізій у правовому регулюванні, що можуть виникнути за умови одночасного застосування цих двох принципів. Вирішення цього питання на судовому рівні вказує нам на той вектор, в якому сьогодні розвивається як право ЄС, так і конституційне право окремих держав-членів, а дослідження окремих судових рішень дозволяє виробити як теоретичні, так і практичні положення, що можуть допомогти розв'язати ці проблеми правового регулювання. Саме тому необхідно з'ясувати основні способи вирішення цього питання на прикладі окремих держав-членів ЄС, якими для статті було обрано ФРН та Італію.

Стан дослідження. Співвідношення права ЄС та національного права держав-членів ЄС не є новим для правової науки, однак якщо примат права ЄС над звичайним національним правом не викликає сумнівів, то співвідношення цього принципу з конституційним правом є більш складним питанням, що все ще перебуває на стадії свого наукового й практичного вирішення. Проблема, в основному, досліджувалась у працях зарубіжних учених, зокрема Н. МакКорміка, М. Ізенберга, П. Крейга, Р. Квіціна, А. фон Богданди, С. Шилла та інших. Однак в українській правовій науці це питання залишається практично не дослідженим.

Відповідно, **метою статті** є аналіз основних судових рішень як конституційних судів ФРН та Італії, так і Суду ЄС із питання співвідношення права ЄС і конституційного права цих двох держав, виокремлення основних теоретичних підходів до розв'язання цієї проблеми та спроба систематизувати й надати авторське бачення вирішенню цих питань.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Конституції Німеччини, правовою основою для членства в ЄС є перш за все ст. 24 Конституції, яка визначає: «Федерація може *передати суверенні повноваження* до міжнародної організації шляхом прийняття закону» [1]. Деякі питання дії права ЄС у Німеччині спричинили розгляд Конституційним судом ФРН окремих справ. Так, у справі Solange I в 1974 р. суд визнав, що, «поки визнання прав людини Європейськими Співтовариствами не досягло того рівня, який є забезпечений нормами Конституції, німецькі суди мають право ставити питання щодо конституційності вторинного права Співтовариств», що б могло потенційно призвести до невизнання дії права Співтовариств [2]. Згодом, вже в 1986 р., у справі Solange II Конституційний суд ФРН зазначив: «Доки Європейські Співтовариства, зокрема європейське прецедентне право, загалом забезпечують ефективний захист основоположних прав ... і поки право Співтовариств можна розглядати змістовно аналогічним до захисту основоположних

прав, який вимагається Конституцією, і доки воно охороняє необхідний обсяг основоположних прав, Федеральний Конституційний суд більше не поширюватиме свою юрисдикцію на вирішення питань щодо можливості застосування вторинного права ЄС» [3]. Таким чином, у рішенні Федеральний Конституційний Суд залишив потенційну можливість для конституційного контролю, єдиним критерієм для якого може вважатися більший рівень захисту основоположних прав Конституцією, визнаючи за нею пріоритет у випадках недостатності захисту прав законодавством ЄС. Однак вже в 1993 р. в Maastricht Judgment Федеральний Конституційний Суд вирішив: «Акти публічної влади наднаціональної організації, яка є окремою від державної влади держав-членів ... можуть вплинути на гарантії, передбачені Основним Законом, та обов'язки Федерального Конституційного суду, які включають у себе захист основоположних прав у Німеччині, і не лише щодо німецьких урядових установ. Однак Федеральний Конституційний Суд здійснює своє юрисдикцію щодо застосування похідного права співтовариств у Німеччині «в кооперації» з Європейським Судом Справедливості» [4]. Таким чином, судова практика органу конституційної юрисдикції Німеччини досі не має однозначного вирішення питання певного співвідношення права ЄС із національним правом: незважаючи на передачу суверенних повноважень до Союзу (а щодо деяких видів суспільних відносин ЄС має виключну компетенцію), бажання все ж встановити певні межі для застосування права ЄС у випадку, якщо воно не забезпечуватиме достатнього рівня захисту основоположних прав людини, призвело до прийняття низки рішень, які значно впливають на розвиток конституційного права Німеччини. І тому погоджуємося з Н. МакКорміком, який стверджує: «Якщо в майбутньому будуть ставитися питання зовнішнього обмеження європейської компетенції щодо питань, що виникають усередині німецької юрисдикції, та якщо будь-яке з конституційних прав або повноважень ФРН будуть під загрозою, Конституційний Суд матиме право підтримати основи німецького конституційного права і взаємно визначити обмеження компетенції Європейських органів щодо Німеччини» [5, с. 259–260]. Зрештою, обмеження суверенітету держав завжди залишалося добровільним (основою якого є передбачене право на вихід), а тому питання досягнення максимальної ефективності захисту прав людини (які є основоположними для сучасного права) зумовлює необхідність пошуку такого механізму, який би дозволив це здійснити шляхом взаємодії як внутрішньодержавного конституційного права, так і нового наднаціонального права ЄС.

Конституція Італії також містить певні положення, пов'язані із членством в Європейському Союзі [6]. Основою для цього є ст. 11 Конституції, відповідно до якої «Італія погоджується, на умовах рівності з іншими державами, з обмеженнями суверенітету, які можуть знадобитися для забезпечення світового порядку, що забезпечує мир і справедливість між державами». М. Ізенбер, аналізуючи досвід Італії щодо конституційних змін у цій державі у зв'язку із членством в Союзі, доходить висновку, що питання співвідношення права ЄС з італійським правом стали предметом розгляду Конституційного Суду [7, с. 157–159]. Так, у цій праці стверджується, що «у справі Frontini в 1973 р. італійський Конституційний Суд визнав Верховенство права ЄС, хоча і з певними обмеженнями ... Конституційний

Суд визнав, що право Співтовариств є відокремленим від міжнародного права та внутрішньодержавного права держав-членів, і визнав, що право Співтовариств і національне право є автономними й визначеними правовими системами, хоча і скоординованими відповідно до розподілу влад, встановленого Договорами». Таким чином, у цьому рішенні теж визначається правова природа правової системи ЄС. Згодом, як вказує автор, італійський Конституційний Суд визнав, що він продовжуватиме здійснювати нагляд за діяльністю органів Союзу для того, щоб упевнитися у відсутності порушень основоположних прав або основних принципів італійського конституційного правопорядку. Отже, можемо спостерігати схожу ситуацію, як і в Німеччині, коли, незважаючи на визнання верховенства права ЄС та внесення змін до Конституції (хоча ці зміни й не такі масштабні, як у німецькій, а також італійська Конституція не містить окремої статті чи глави, що врегулювала би питання, пов'язані із членством в ЄС), Конституційний Суд все ще залишив за собою потенційну можливість здійснювати нагляд за діяльністю органів ЄС, якщо вони порушуватимуть основоположні права чи основи конституційного правопорядку. Така практика як італійського, так і німецького Конституційного Суду наптовує на думку, що визнання верховенства права ЄС має функціональний характер, і воно є допустимим до того моменту, доки не порушує основні конституційні гарантії, встановлені національним правом. Зрештою, це цілком відповідає сучасному розумінню права, коли основним є ефективний захист прав людини, що дозволяє в разі потреби відходити від принципу верховенства права ЄС.

П. Крейг зазначає, що важливим питання конституційного регулювання є взаємовідносини між національними судами та Європейським Судом Справедливості, зокрема, щодо верховенства практики Суду над національним правом [8]. Як видно з аналізу конституційних змін цих двох держав, основні з них стосуються можливості передачі суверенних повноважень до міжнародних організацій (незважаючи на те, що в таких нормах безпосередньо Європейський Союз не згадується, вони є основою для можливості членства в ЄС і запобігання конфліктів). Однак щодо принципу верховенства права ЄС і співвідношення його з національним правом Конституції таких положень не містять. Це пов'язано перш за все з тим фактом, що навіть установчі договори не містять положення про верховенство права ЄС (це одне зі спірних положень ще проекту Конституції для Європи, яке не знайшло свого втілення в Лісабонському договорі). Тому це питання було згадане лише в Декларації до Заключного акта Міжурядової конференції 2007 р. про примат права ЄС [9]. У Декларації було вказано: «Конференція нагадує, що відповідно до добре усталеної прецедентної практики Суду Справедливості Європейського Союзу, Договори й законодавство, прийняте Союзом на основі Договорів, мають примат над правом держав-членів, відповідно до умов, встановлених у судовій практиці». Конференція також вирішила прикріпити в якості додатка до Заключного акта Висновок юридичної служби Ради щодо примату права Співтовариств від 22 червня 2007 р. [10]. Відповідно до цього Висновку «із судової практики Суду постає, що примат права Співтовариств є засадничим принципом цього права. Відповідно до Суду, згадуваний принцип нерозривно пов'язаний з особливою природою Європейських Співтовариств. Із часу винесення першого рішення в межах цієї

усталеної судової практики (Costa/ENEL, 15 July 1964, Case 6/641) примат не згадувався в договорі. Така сама ситуація зберігається й досі. Той факт, що принцип примату не буде включено до майбутнього договору, не внесе жодної зміни як щодо існування даного принципу, так і існуючої прецедентної практики Суду» [10]. Таким чином, оскільки примат права ЄС був утверджений у межах саме судової практики, то й питання його існування аналогічним чином було вирішене в окремих державах-членах судовими органами. Вже згаданий нами вище П. Крейг стверджує, що існує чотири основні проблеми, які є предметом нормативного регулювання в цьому випадку: 1) основа для рішень національних судів; 2) питання верховенства; 3) конфлікти з національними конституційними нормами; 4) питання компетенції [8, с. 44–51]. Особливо слушною є думка автора, згідно з якою національні суди за інших рівних умов спрямовані на врегулювання питання верховенства права ЄС таким чином, що тягне за собою найменше порушення конституційного ладу. По суті, їх діяльність у такій сфері зводиться до якомога більш оптимального регулювання проблемних питань, що виникають. Згодом автор наводить цілком логічний аргумент, що постає з договірної сутності міжнародного права, стверджуючи, що «держави-члени ЄС (окрім шести держав-засновниць), приєднуючись до Союзу, прекрасно знали умови членства, у тому числі існування правової системи ЄС, *центральною частиною якої є доктрина верховенства права*. Для таких держав *спроба в подальшому певним чином обійти норми права ЄС була б дією, що порушувала б умови договору*, з якими вони погодилися шляхом вступу до Союзу. Той факт, що подальші зміни до установчих договорів не торкнулися суті прецедентного права Співтовариств, так само передбачає договірне обґрунтування того, що первинні шість держав також мають дотримуватись цих норм» [8, с. 45]. На нашу думку, саме в договірній природі Союзу й можна знайти належне обґрунтування доктрини верховенства права, і в цитаті П. Крейга містяться чіткі обґрунтування на користь цієї думки. Держави-члени ЄС *добровільно, за допомогою інструментів міжнародного права, шляхом укладення або приєднання до міжнародного договору* погодилися на передачу своїх суверенних повноважень з окремих питань до Союзу для досягнення спільних цілей. Заперечення засадничого правового принципу не лише міжнародного права, а й права загалом *pacta sunt servanda* призвело б до краху будь-яких сучасних уявлень про право, воно є недопустимим. І механізм виходу з ЄС дозволяє будь-якій державі здійснити своє волевиявлення й вийти із Союзу у разі незгоди з його діяльністю. І хоча держави-члени ЄС внесли зміни до своїх Конституцій із метою уникнення потенційних конфліктів між національним правом і правом ЄС, однак в окремих судових рішеннях, проаналізованих нами вище, можна знайти підтвердження того, що право ЄС аж ніяк не може суперечити основоположним конституційним нормам. Зрештою, критерій, виведений в *Solange cases*, а саме невтручання Федерального Конституційного суду Німеччини в питання визнання дії права ЄС до того моменту, доки воно не суперечить основам конституційного ладу Німеччини, теж пов'язаний із договірною правовою природою права ЄС. Держави-члени ЄС, погоджуючись на добровільне обмеження своїх повноважень для досягнення спільної мети, реалізують свої суверенні повноваження, і така реалізація не може суперечити основам конституційного ладу, що

передбачають насамперед максимальне забезпечення прав людини. А тому неузгодження права ЄС із тим рівнем захисту таких прав, який передбачений конституційним правопорядком держав-членів, було б його порушенням. Саме тому судова практика йде шляхом визнання дії права ЄС як «похідного» від національного, що не повинне суперечити його основам. І хоча таке обґрунтування можна вважати певною мірою частковим запереченням верховенства права ЄС, проте воно таким не є, оскільки таке верховенство визнається як практикою Суду ЄС, так і органами держав-членів, які, однак, намагаються встановити певний «запобіжник» для можливих порушень. Цінність конституційного права розкривається саме у встановленні обмежень від можливих зловживань, і такі обмеження проявляються й на рівні наднаціонального конституційного права ЄС. Проте згідно з загальним правилом національні суди (здебільшого конституційні) все ж вирішують не торкатися питання дії права ЄС, залишаючи лише потенційну можливість для цього.

Р. Квіцін зазначає: «Із точки зору матеріальних джерел права правопорядок Європейського Союзу й конституційні правопорядки держав-членів становлять собою *взаємодоповнюючі набори правових норм і цінностей*, втілених у них. ... Цей взаємозв'язок можна назвати «конституційним плюралізмом», «європейським правовим плюралізмом», «багатоцентровою правовою системою», «багаторівневим конституціоналізмом» або «європейським неписаним суспільним договором», чийм наслідком є неписана Конституція ЄС, що координує діяльність національних правових систем. ... Безсумнівно, принцип примату права як частина європейського правового плюралізму не може бути базованим лише на праві ЄС, оскільки плюралізм передбачає взаємні, дружні відносини між національним правом і правом ЄС» [11, с. 1484–1485]. Погоджуємось, що, незважаючи на різні поняття, якими можна позначити цей взаємозв'язок між наднаціональним конституційним правом ЄС та конституційним правом окремих держав-членів, змістовно термін «плюралізм» справді підходить до тої системи відносин, що склалась. На нашу думку, відсутність нормативного закріплення принципу примату права ЄС можна пов'язати з бажанням відійти від чистого позитивізму, оскільки ці два правопорядки справді взаємодіють із метою оптимального регулювання суспільних відносин і максимального захисту людини та її прав як основоположних цінностей. Саме тому судові органи (як Суд ЄС, так і, в основному, конституційні суди держав-членів) інтерпретували ці положення в такий «живий», динамічний спосіб, що дозволив би досягти цієї мети. І цей спосіб справді можна назвати координуванням правопорядків. Цікавою також видається теза, згідно з якою європейська інтеграція в певному сенсі підриває ієрархічне розуміння права [11, с. 1490]. Це пояснюється тим, що Конституції держав-членів ЄС не містять і, як стверджується, «доки вони зберігатимуть статус держав або суверенних суб'єктів міжнародного права» не матимуть нижчого місця в системі ієрархії джерел права, ніж положення права ЄС. Як бачимо, спроба все ж визначити місце права ЄС у системі ієрархії джерел права зводиться до того, що воно повинне мати вищу юридичну силу, ніж національне право, проте нижче, ніж конституційне право держав-членів, яке встановлює основи конституційного ладу держави. Таке твердження обґрунтовується як загальнотеоретично (оскільки правова система ЄС створена суверенними державами за

допомогою міжнародного договору), так і в окремих рішеннях національних судів. Однак очевидним є саме *функціональний характер* права ЄС, оскільки воно існує виключно для досягнення цілей Союзу. Ці цілі, визначені в розділі 1 Договору про Європейський Союз [12] (далі – ДЕС), власне й зумовлюють саму суть права ЄС, яке, однак, у процесі свого формування набуло ознак конституційного характеру. Ті факти, що значних конфліктів, які б свідчили про суперечність положень права ЄС та конституційного права окремих держав-членів, не виникало, а також загальна тенденція до зближення правових систем окремих держав-членів свідчать про формування положень щодо можливості незастосування норм права ЄС, якщо воно суперечить основам конституційного ладу та тому рівню захисту прав людини, який передбачено національним конституційним правом виключно як *запобіжника* щодо потенційних порушень, які могли б, проте навряд чи виникнуть в умовах, що склалися в Європейському Союзі.

Певне нормативне підґрунтя із цих питань можна знайти у ст. 4 (2) ДЕС: «Союз поважає рівність держав-членів у межах даних Договорів, а також їхню *національну ідентичність*, притаманну їхнім фундаментальним структурам, політичним і конституційним, включно з регіональним і місцевим самоврядуванням. Він поважає їхні *основні державні функції*, включаючи територіальну цілісність держави, дотримання прав і порядку та гарантування національної безпеки. Зокрема, національна безпека залишається у виключній відповідальності держав-членів» [12]. Як зазначають А. фон Богданди та С. Шилл, ця стаття може розглядатись як така, що об'єднує судову практику численних національних конституційних судів щодо співвідношення національного права і права ЄС. Ця стаття не лише вимагає поваги до національної конституційної ідентичності, а й із неї можна зрозуміти дозвіл для національних конституційних судів накласти за певних умов конституційні обмеження на примат права ЄС [13, с. 3]. Незважаючи на те, що ця норма й не вказує безпосередньо на таку можливість, а лише дещо декларативно засвідчує принцип поваги ЄС до держави та її національної ідентичності, на нашу думку, правова система ЄС демонструє реальне, а не декларативне втілення правових принципів у практику. Це якраз той випадок, коли правовий принцип не залишається мертвою декларативною нормою, а реально діє, і саме з його положень виводяться інші норми. Тому автори дослідження пропонують вивести зі ст. 4 (2) ДЕС наступні положення: 1) ця стаття є виявом європейського складеного (composite) конституціоналізму, в якому право ЄС і національне конституційне право тісно взаємодіють у визначенні національної ідентичності; 2) принципи національного конституційного права, захищені національними конституційними судами, є парадигмою щодо з'ясування змісту національної ідентичності; 3) національна ідентичність, однак, не користується абсолютним захистом відповідно до права ЄС, повинна бути збалансована, щоб принцип однакового застосування права ЄС діяв; імплементація цього принципу є завданням як Суду ЄС, так і національних конституційних судів як складових системи складеного конституційного правосуддя; 4) цю взаємодію між Судом ЄС і національними конституційними судами слід розглядати як механізм поділу влади [13, с. 1–37]. Таким чином, ці положення теж є своєрідним підтвердженням, що, хоча система права ЄС набула характеру надна-

ціонального конституційного права, вона не повинна розглядатись відокремлено, і разом із національним конституційним правом є своєрідною складеною (composite) системою, що визначається перш за все цілями створення й діяльності ЄС та взагалі європейської інтеграції як суспільного процесу. Саме тому вважаємо за необхідне погодитись з ідеями цих науковців, відповідно до яких традиційні ієрархічні ідеї щодо співвідношення права ЄС і конституційного права держав-членів є певною мірою застарілими. Так, хоча Суд ЄС здійснює юрисдикцію щодо тлумачення норми ст. 4 (2) ДЄС (зрештою, як і будь-якої іншої норми права ЄС, як первинного, так і вторинного), його тлумачення повинне бути узгоджене із тлумаченнями національних конституційних судів та їх конституційними обмеженнями щодо захисту національної ідентичності, в той час як національні конституційні суди реалізують свої повноваження у світлі європейської відповідальності. Отже, для розв'язання проблеми, хто має владу вирішувати питання щодо національної ідентичності, немає чіткої відповіді, так само як немає своєрідного органу останньої інстанції, що міг би винести рішення. Тому уникнення потенційних конфліктів можливе насамперед завдяки взаємній згоді на співпрацю.

На нашу думку, таке вирішення цього питання містить кілька переваг. Підсумовуючи, можна зазначити, що, по-перше, це свідчить про відхід від ідеї чистого нормативізму, коли ми не лише не вирішуємо традиційне юридичне питання щодо того, яка норма наділяється вищою юридичною силою, а й вважаємо його не першочерговим у питанні потенційних суперечностей між правом ЄС і конституційним правом держав-членів. По-друге, дієвість права ЄС свідчить про його практичну спрямованість, позбавлену догматичних уявлень, яка ставить за мету забезпечити максимальну гарантію прав людини. По-третє, примат права ЄС і принцип верховенства конституційних норм держав-членів, хоч із першого погляду й мали б суперечити один одному, проте не суперечать, і таке тлумачення дається як на доктринальному рівні, так і на рівні судовому (Суд ЄС та конституційні суди держав-членів), що є своєрідною реалізацією концепції «живого права», права динамічного, пристосованого до реальних потреб. По-четверте, в основу вирішення конфліктів покладено критерій максимального гарантування належного рівня захисту прав людини, що дозволяє в необхідних випадках відійти від принципу примату права ЄС, якщо воно суперечитиме конституційним положенням, що гарантують кращий рівень захисту прав людини. Таким чином, якщо висновок щодо примату права ЄС над звичайним національним правом не викликає сумнівів, то щодо такого примату над конституційним правом практика пішла шляхом врегулювання цього питання на судовому рівні, не вирішуючи безпосередньо питання щодо ієрархії правових норм, однак втілюючи більш прогресивні й сучасні ідеї щодо цільового та функціонального призначення права ЄС, таким чином реалізуючи на практиці й утворюючи своєрідну дворівневу систему конституційного права – національне та наднаціональне в їх взаємодії.

Література

1. Basic Law of the Federal Republic of Germany, 1949 (rev. 2012) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf>.

2. Case: BVerfGE 37, 271 2 BvL 52/71 Solange I-Beschluß, 29 May 1974 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.utexas.edu/law/academics/centers/transnational/work_new/german/case.php?id=588.
3. Case: BVerfGE 73, 339 2 BvR 197/83 Solange II-decision, 22 October 1986 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.utexas.edu/law/academics/centers/transnational/work_new/german/case.php?id=572.
4. Decision of the German Federal Constitutional Court of October 12, 1993 In Re Maastricht Treaty [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.judicialstudies.unr.edu/JS_Summer09/JSP_Week_1/German%20ConstCourt%20Maastricht.pdf.
5. MacCormick N. The Maastricht-Urteil: Sovereignty now / N. MacCormick // European Law Journal. – 1995. – Vol. 1. – № 3. – P. 259-266. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://isites.harvard.edu/fs/docs/icb.topic162929.files/C_Europes_Legal_Political_Institutions/c_reading_maccormick.pdf.
6. Constitution of the Italian Republic, 1947 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione_inglese.pdf.
7. Isenbaert M. EC Law and the Sovereignty of the Member States in Direct Taxation / M. Isenbaert [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://books.google.com.ua/books?id=4TeugXG_qBgC&pg=PA158&lpg=PA158&dq=constitutional+court+of+italy+27+december+1973&source=bl&ots=B2aCWkKWF3&sig=cbpmo0d34VnkZYpE-dbMbm2R0lc&hl=ru&sa=X&ei=JOfPUryBMNHrygOk_oGADg&ved=0CDMQ6AEWAQ#v=onepage&q=constitutional%20court%20of%20italy%2027%20december%201973&f=false.
8. Craig P. The ECJ, National Courts and the Supremacy of Community Law / P. Craig // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ecln.net/elements/conferences/bookrome/craig.pdf>.
9. Final Act (2007/C 306/02), the Conference of the Representatives of the Governments of the Member States // Official Journal of the European Union. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:0231:0271:EN:PDF>.
10. Opinion of the Legal Service on the primacy of EC law (22 June 2007) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.cvce.eu/obj/opinion_of_the_legal_service_on_the_primacy_of_ec_law_22_june_2007-en-4692675c-dea2-4360-b6b6-42f769ee0d8a.html.
11. Kwiecien R. The Primacy of European Union Law Over National Law Under the Constitutional Treaty / R. Kwiecien // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.germanlawjournal.com/index.php?pageID=11&artID=649>.
12. Treaty on European Union (Consolidated Version 2012) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0013:0046:en:PDF>.
13. A. von Bogdandy. Overcoming absolute primacy: Respect for national identity under the Lisbon Treaty / A. von Bogdandy // Common Market Law Review. – 2011. – № 5. – P. 1417–1453. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pravo.unizg.hr/_download/repository/Bogdandy_Schill.pdf.

Анотація

Забокрицький І. І. Примат права ЄС та Верховенство Конституції: вирішення питань співвідношення на судовому рівні (на прикладі ФРН та Італії). – Стаття.

Статтю присвячено дослідженню питання співвідношення принципів примату права ЄС і Верховенства Конституції на судовому рівні (на прикладі двох держав-членів ЄС – ФРН та Італії). У статті проведено аналіз як основних судових рішень національних конституційних судів, так і Суду ЄС, що присвячені вирішенню даного питання, а також теоретичний аналіз поглядів науковців із цієї проблематики. Визначено основні проблеми, що виникають під час в'ясування співвідношення цих двох принципів, виокремлено основні способи їх вирішення, запропоновано на основі існуючих теоретичних розробок та судової практики авторське бачення й узагальнення вирішення даних проблем.

Ключові слова: примат права ЄС, Верховенство Конституції, судова практика, національні Конституційні Суди, принципи права ЄС, Суд ЄС.

Аннотация

Забокрицький И. И. Примат права ЕС и Верховенство Конституции: решение вопросов соотношения на судебном уровне (на примере ФРГ и Италии). – Статья.

Статья посвящена исследованию вопроса соотношения принципов примата права ЕС и Верховенства Конституции на судебном уровне (на примере двух государств-членов ЕС – ФРГ и Италии).

В статті проведено аналіз як основних судових рішень національних конституційних судів, так і Суда ЄС, присвячених вирішенню даного питання, а також теоретичний аналіз поглядів учених по цій проблематиці. Визначено основні проблеми, що виникають при встановленні співвідношення цих двох принципів, виділено основні способи їх вирішення, запропоновано на основі існуючих теоретичних розробок і судової практики авторське бачення і узагальнення рішення даних проблем.

Ключові слова: примат права ЄС, Верховенство Конституції, судової практики, національні конституційні суди, принципи права ЄС, Суд ЄС.

Summary

Zabokrytskyi I. I. The Primacy of EU Law and the Supremacy of Constitution: Settlement of the Correlation Issues at the Court Level (on the Examples of Germany and Italy). – Article.

This paper is dedicated to the research of the primacy of EU law and Supremacy of Constitution principles correlation at the court level (on the examples of Germany and Italy). This paper analyzes major judgments of national constitutional courts as well as the European Court of Justice and theoretical analysis of the scholar's view on this issue. This paper identifies the key issues that arise at ascertainment of these two principles correlation, determines main ways of these problems solution and author's vision and generalization of these problems solution based on current theoretical developments and court practice.

Key words: primacy of EU law, supremacy of the Constitution, court practice, national constitutional courts, principles of EU law, European Court of Justice.

УДК 343.3:327

Ю. Б. Ірха

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ПОЯВУ ТА ПОШИРЕННЯ ЕКСТРЕМІЗМУ У СВІТІ

Постановка проблеми. Із давніх-давен людина заради виживання намагалася захиститися від загроз, які становили як природа (навколишнє середовище), так і інші люди. Для цього було винайдено одяг, житло, зброю, технології й виробництво яких постійно вдосконалюються згідно з вимогами часу, що дає можливість соціуму розвиватися за висхідною лінією. Проте наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. людство зіштовхнулося з негативними наслідками свого розвитку – глобалізацією, яка, перетворюючи світ на єдину цілісну систему, поставила під загрозу існування людини як соціальної істоти, здатної розвиватися відповідно до власних потреб.

Ще в 1987 р. під егідою Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) Всесвітня комісія з питань навколишнього середовища та розвитку (Брундтландська комісія) підготувала доповідь, де звернула увагу світової спільноти на необхідність забезпечення сталого розвитку людства, під яким вона запропонувала розуміти такий розвиток, який, задовольняючи потреби сьогодення, не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. Турбуючись про долю майбутніх поколінь, комісія наголосила на тому, що стійкий соціальний та економічний розвиток вимагає вжиття заходів, які сприятимуть розвитку цінностей. У зв'язку із цим погано підготовлений розвиток може радикальним чином погіршити умови життя значних груп населення [1].

Однак наведені застереження не були враховані ні національними державами й міжнародними організаціями, ні транснаціональними корпораціями, які в переважній більшості безвідповідально підходять до вирішення глобальних проблем людства.